

Spójnik *tudzież* translatem funktorów w logice formalnej

Elżbieta Magner

(Uniwersytet Wrocławski, Katedra Logiki i Metodologii Nauk)

Gdy poszukiwałam najlepszych odpowiedników z języka naturalnego dla funktorów logicznych, moją uwagę zwróciłam na wyraz *tudzież*. Słowo to opiswane jest przez słowniki jako spójnik. Pytanie, na które poszukuję odpowiedzi w moim artykule, brzmi: czy wyraz *tudzież* nadaje się na odpowiednik jakiegoś funkтора w logice, a jeśli tak, to którego¹.

Baza słownikowa

W *Słowniku języka polskiego* pod red. Witolda Doroszewskiego znajdziemy informację, że *tudzież* to „wyraz łączący współrzędne części zdania i zdania współrzędne”². W *Słowniku języka polskiego PWN* przeczytamy, że jest to „spójnik używany do łączenia zdań lub innych wyrażień, które odnoszą się do tych samych przedmiotów, osób, faktów”³. Słownik ten zamieszcza również

¹ Zagadnienie to zostało przeze mnie poruszone w referacie: *The Connective ‘tudzież’*, który wygłosiłam podczas międzynarodowej konferencji: *Applications of logic in philosophy and the foundations of mathematics* (Szklarska Poręba, 13–17 maja 2019).

² *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. 9: *T–Wyf*, Warszawa 1967, s. 347. Podobną definicję znajdziemy w: *Słownik języka polskiego PWN*, red. M. Szymczak, t.: *R–Z*, Warszawa 1995, s. 511; *Słownik języka polskiego PWN*, red. M. Szymczak, t.: *R–Z*, Warszawa 1992, s. 552.

³ *Słownik języka polskiego PWN*, URL: <http://sjp.pwn.pl/szukaj/tudziez.html>, (dostęp: 12.07.2017). Identyczną definicję znajdziemy w: *Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów*, red. J. Bralczyk, Warszawa 2005, s. 864; *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN*, red. S. Dubisz, t. *T–Ż*, Warszawa 2006, s. 154; *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, t. 4: *R–V*,

uwagę (ciekawostkę), że *tudzież* to: „dziwne słowo, oryginalne i podniosłe mówiące, że też. Ponieważ dawniej odnosiło się do miejsca, w jego składzie mamy i *tu*, i *-dzie*, jak w *gdzie* i *ówdzie*, i partykułę *-z(e)*, która wskazuje i wzmacnia”⁴. W *Wielkim słowniku poprawnej polszczyzny PWN* znajdziemy tylko uwagę, że *tudzież* jest spójnikiem⁵. Słowo *tudzież* znajdziemy także w *Małym słowniku języka polskiego*, którego redaktorem jest Elżbieta Sobol, przeczytamy tam, że jest to „spójnik łączący współrzędne części zdania i zdania współrzędne”⁶. W *Praktycznym słowniku współczesnej polszczyzny* zredagowanym przez Halinę Zgólkową znajdziemy, że spójnik *tudzież* „wyraża dołączanie czegoś, współwystępowanie, towarzyszenie”⁷. W słowniku autorstwa Bogusława Dunaja przeczytamy, że *tudzież* to spójnik, który „łączy zdania współrzędne bądź równorzędne części zdań o treściach uzupełniających się, łącznych”⁸. Natomiast *Inny słownik języka polskiego* podaje, że „słowem *tudzież* łączymy zdania lub inne wyrażenia, które charakteryzują te same osoby, rzeczy lub fakty”⁹.

Niektóre słowniki wcale nie odnotowują słowa *tudzież*, tak jest na przykład w słownikach, których autorami są: Zofia Kurzowa¹⁰, Jan Miodek¹¹, czy też Halina Zgólkowa¹². Nie kwalifikuje się też tego wyrazu jako kłopotliwego, dlatego nie jest umieszczony w *Słowniku wyrazów kłopotliwych*¹³.

Warszawa 2003, s. 901.

⁴ *Słownik języka polskiego PWN*, URL: <http://sjp.pwn.pl/szukaj/tudziez.html>, (dostęp: 12.07.2017).

⁵ *Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*, red. A. Markowski, Warszawa 2008, s. 1206.

⁶ *Mały słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 1993, s. 959. Identyczną definicję podają słowniki: *Ilustrowany słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 2004, s. 948; *Ilustrowany słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 1999, s. 948; *Nowy słownik języka polskiego PWN*, red. E. Sobol, Warszawa 2002, s. 1056.

⁷ *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, red. H. Zgólkowa, t. 43: *thumb-uczłowieczyć*, Poznań 2003, s. 327.

⁸ B. Dunaj, *Język polski. Współczesny słownik języka polskiego*, t. O-Ż, Warszawa 2007, s. 1877. Taki sam opis znajdziemy w: *Słownik współczesnego języka polskiego*, t. II: *p-żyzny*, Warszawa 1998, s. 449.

⁹ *Inny słownik języka polskiego PWN*, red. M. Bańko, t. P-Ż, Warszawa 2000, s. 864.

¹⁰ Z. Kurzowa, *Ilustrowany słownik podstawowy języka polskiego wraz z indeksem pojęciowym wyrazów i ich znaczeń*, indeks pojęciowy opr. J. Winiarska, Kraków 1999, s. 291.

¹¹ J. Miodek, *Słownik ojczysty polszczyzny*, Wrocław 2002, s. 709.

¹² H. Zgólkowa, *Podstawowy słownik języka polskiego z zarysem gramatyki polskiej*, Poznań 2008, s. 615.

¹³ M. Bańko, M. Krajewska, *Słownik wyrazów kłopotliwych*, Warszawa 1994, s. 330.

Wyraz *tudzież* najczęściej zostaje opatrzony kwalifikatorem: książkowy¹⁴. Spotyka się także takie określenia jak: przestarzały¹⁵, rzadki¹⁶ i oficjalny¹⁷. W *Wielkim słowniku poprawnej polszczyzny PWN* znajdziemy uwagę, że „używanie spójnika *tudzież* poza tekstami stylizowanymi jest pretensjonalne i manierystyczne”¹⁸. Natomiast Hanna Jadacka zauważa, że używać słowa *tudzież* powinno się jedynie „w tekstach podniosłych, archaizowanych lub w wypowiedziach żartobliwych czy parodystycznych”¹⁹.

Wyrazami synonimicznymi dla spójnika *tudzież* są: *i, oraz, a także, także, też, jak również, a, również* (w znaczeniu: *razem z kimś*), *równocześnie, jednocześnie*²⁰.

Jan Miodek w programie *Słownik polsko-polski* zauważa, że *tudzież* to najbardziej wyszukany wyraz wyrażający koniunkcję: zaczynając od zwyczajnego *i* przez *oraz* i na szczytowym poziomie stylistycznego wyszukania – *tudzież*²¹.

Rozważania słownikowe zakończę pewnymi uwagami zawartymi w pozycji niesłownikowej: książce Jadwigi Wajszczuk *System znaczeń w obszarze spójników polskich: wprowadzenie do opisu*²². Spójnik *tudzież* rozpatrywany jest tam

¹⁴ *Słownik języka polskiego*, t. 9: T–Wyf, dz. cyt., s. 347; *Mały słownik języka polskiego*, dz. cyt., s. 959; *Ilustrowany słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 2004, s. 948; *Ilustrowany słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 1999, s. 948; *Nowy słownik języka polskiego PWN*, dz. cyt., s. 1056; *Słownik języka polskiego PWN*, t. R–Z, dz. cyt., s. 511; *Słownik języka polskiego PWN*, t. R–Z, dz. cyt., s. 552; *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN*, t. T–Ż, dz. cyt., s. 154; *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 4: R–V, dz. cyt., s. 901; *Inny słownik języka polskiego PWN*, t. P–Ż, dz. cyt., Warszawa 2000, s. 864.

¹⁵ *Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*, dz. cyt., s. 1206; *Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN*, red. A. Markowski, Warszawa 1999, s. 1072; *Język polski. Poradnik Profesora Andrzeja Markowskiego*, Warszawa 2003, s. 314.

¹⁶ *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 43: tłum-uczłowieczyć, dz. cyt., s. 327. Z. Kurzowa, Z. Kubisz-Mędrala, M. Skarżyńska, J. Winiarska, *Słownik synonimów*, Warszawa 2015, s. 23.

¹⁷ B. Dunaj, *Język polski. Współczesny słownik języka polskiego*, t. O–Ż, Warszawa 2007, s. 1877; *Słownik współczesnego języka polskiego*, t. II: p–żyzny, Warszawa 1998, s. 449.

¹⁸ *Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*, dz. cyt., s. 1206. Podobną uwagę znajdziemy w: *Język polski. Poradnik Profesora Andrzeja Markowskiego*, dz. cyt., s. 314.

¹⁹ H. Jadacka, *Spójnik, w: Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*, red. A. Markowski, Warszawa 2004, s. 1676.

²⁰ Z. Kurzowa, Z. Kubisz-Mędrala, M. Skarżyńska, J. Winiarska, *Słownik synonimów*, Warszawa 2015, s. 23, 128, 350, 400, 413; *Słownik wyrazów bliskoznacznych PWN*, op. L. Wiśniakowska, Warszawa 2006, s. 578; A. Dąbrowka, E. Geller, R. Turczyn, *Słownik synonimów*, Warszawa 1993, s. 116.

²¹ Por. <https://vod.tvp.pl/slownik-polskopolski,co-znaczy-slowo-tudziez-odc-133,6708528>, (dostęp: 19.07.2017).

²² J. Wajszczuk, *System znaczeń w obszarze spójników polskich: wprowadzenie do opisu*, Warszawa 1997.

głównie w kontekście dwóch wyrażen synonimicznych: spójnika *i* oraz spójnika *oraz*. Autorka zauważa, że różnice semantyczne między tymi spójnikami są „z trudem wyczuwalne”²³. Podejmuje jednak próbę ich uchwycenia. Pisze: „wokół spójnika *i* krąży jako jego satelita książkowe *oraz* i równie książkowy, brzmiały nieco archaicznie, ale jeszcze używany spójnik *tudzież*. [...] *oraz* stwarza pewien dystans między tym, co było powiedziane, i tym, co będzie powiedziane, *tudzież* – odwrotnie, wydaje się znosić ewentualny analogiczny dystans”²⁴. Przy okazji opisu *tudzież* jako spójnika pomocniczego – razem ze spójnikiem *oraz* – wśród spójników struktur wyliczeniowych otwartych znajdziemy następującą uwagę: „W tym samym szeregu mogą wystąpić różne spójniki, nie są wykluczone przy tym *i* i *oraz*, a nawet *tudzież*, ale one wprowadzają dystans do tego, co było wyliczone, jako do pewnej całości [...]”²⁵. Nacechowanie stylistyczne oraz tworzenie czy też nietworzenie dystansu między tym, co już powiedziane, a tym, co dopiero będzie powiedziane, to nie jedyne różnice, jakie występują między tymi trzema spójnikami. *Tudzież* i *oraz* „różnią się od *i* semantycznie i „składniowo”: nie mogą [...] rozpoczynać zdania ani stać przed pierwszym członem szeregu”²⁶. Uwaga ta opatrzona jest następującymi przykładami: „Usiądź i (**oraz*/**tudzież*) odpocznij sobie. Musiał przeprosić i (**oraz*/**tudzież*) jego, i (**oraz*/**tudzież*) jego żonę”²⁷.

Przykłady

Zastosuję przy podawaniu przykładów ilustrujących używanie słowa *tudzież* następujący porządek: wpierym podane zostaną przykłady normatywne, czyli te które są zamieszczone w słownikach, a następnie – przykłady z różnego typu tekstów niebędących słownikami. Każdy z prezentowanych przykładów otrzyma swój numer porządkowy.

²³ Por. tamże, s. 291.

²⁴ Tamże, s. 268.

²⁵ Tamże, s. 91.

²⁶ Tamże, s. 292. Dodam tutaj następującą uwagę: w literaturze jednak znajdziemy przykłady, w których spójnik *tudzież* rozpoczyna zdanie.

²⁷ Tamże.

Przykłady słownikowe

- (1) *Miał dwie wioski tudzież na wpół zrujnowany dworek pod Garwolinem*²⁸.
- (2) *Utrzymywał żonę tudzież troje małych dzieci*²⁹. (Przykład ten opatrzony jest uwagą, że lepiej użyć w tym wypadku *i* zamiast *tudzież*: *Utrzymywał żonę i troje małych dzieci*)³⁰.
- (3) *Przerznął tej nocy resztę swych poborów w karty, tudzież zaciągnął dług.* [Goj. Dzień 119]³¹.
- (4) *Zobaczył na stoliku, przykrytym serwetką, bardzo omszałą, pękatą butelkę tudzież dwa malutkie kieliszki.* [PRUS Przem. 174]³².
- (5) *Wojewoda [...] doziera po miastach słuszności cen, tudzież rzetelności miar i wag.* [MORACZ. Dzieje III, 297]³³.
- (6) *Różnili się Dobrzyńscy między Litwą bracią językiem swoim tudzież wzrostem i postacią.* [MICK. Tad.181]³⁴.
- (7) *Zaproszono rodzinę tudzież najbliższych przyjaciół*³⁵.
- (8) *W posagu wniosła łąn ziemi, niewielki dworek, tudzież kilka sztuk bydła*³⁶.
- (9) *Poszedł na cały wieczór, przegrał wszystko, co miał, tudzież zadłużył się u kolegów*³⁷.
- (10) *Zwiedził Włochy tudzież Hiszpanię*³⁸.
- (11) *Zaproszono ją, tudzież jej dzieci*³⁹.
- (12) *Z tamtego okresu zachowały się tylko nieliczne fragmenty dzienników pisarza, tudzież relacje przyjacińczych się z nim wówczas osób*⁴⁰.

²⁸ *Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*, dz. cyt., s. 1206; taki sam przykład w: *Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN*, dz. cyt., s. 1072.

²⁹ *Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*, dz. cyt., s. 1206.

³⁰ Por. tamże.

³¹ *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, URL: <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/tudziez;5509459.html>, (dostęp: 12.07.2017).

³² Tamże.

³³ Tamże.

³⁴ Tamże.

³⁵ *Ilustrowany słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 1999, s. 948.

³⁶ *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 43: *tłum–uczłowieczyć*, dz. cyt., s. 327.

³⁷ Tamże.

³⁸ B. Dunaj, *Język polski. Współczesny słownik języka polskiego*, t. O–Ż, dz. cyt., s. 1877.

³⁹ *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, t. 4: R–V, Warszawa 2003, s. 901.

⁴⁰ Tamże.

- (13) *Był właścicielem fabryki, rozwijał przedsiębiorstwo budowlane, tudzież założył gazetę...*⁴¹.
- (14) *Wróciłem na wieś, gdzie oddałem się pracy w ogrodzie, tudzież pasjonującym lekturom...*⁴².
- (15) *Nowa moda zaczęła królować w domach, na uniwersytetach, w kinach i w parkach, tudzież na ulicach i placach*⁴³.
- (16) *Mieli niewielki dworek pod Łomżą tudzież trzy wioski w niedalekiej okolicy*⁴⁴.

W przykładach powyższych wyraz *tudzież* można bez zmiany znaczenia całego wyrażenia zastąpić wyrazem *i*, który jest najczęstszym i najbardziej charakterystycznym odpowiednikiem funktora koniunkcji w logice. Pokażę to na wybranych przykładach, w których numer podany w nawiasie odpowiada numerowi przykładu pierwotnego, natomiast umieszczony przy nim apostrof świadczy o modyfikacji tego zdania.

- (1') *Miał dwie wioski i na wpół zrujnowany dworek pod Garwołinem.*
- (7') *Zaproszono rodzinę i najbliższych przyjaciół.*
- (9') *Poszedł na cały wieczór, przegrał wszystko, co miał i zadłużył się u kolegów.*
- (10') *Zwiedził Włochy i Hiszpanię.*
- (12') *Z tamtego okresu zachowały się tylko nieliczne fragmenty dzienników pisarza i relacje przyjaźniących się z nim wówczas osób.*

Biorąc pod uwagę dotychczasowe ustalenia, można stwierdzić, że *tudzież* jest odpowiednikiem funktora koniunkcji w logice. Przejdę teraz do przyjrzenia się przykładom zaczerpniętym z różnych źródeł nienotowanych przez słowniki.

Przykłady inne niż słownikowe

Z przykładami tymi postąpię podobnie jak z przykładami normatywnymi: rozpocznę od zaprezentowania wyrażen z różnych źródeł zawierających słowo *tudzież*, a następnie zbadam, czy można bez zmiany znaczenia danego wyrażenia zastąpić wyraz *tudzież* przez wyraz *i*.

⁴¹ *Inny słownik języka polskiego* PWN, red. M. Bańko, t. P-Ż, Warszawa 2000, s. 864.

⁴² Tamże.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ *Język polski. Poradnik Profesora Andrzeja Markowskiego*, Warszawa 2003, s. 314.

- (17) *Że żołnierz otrzymywał regularnie chleb, wino i mięso tudzież sześć soldów na każdy dzień żołdu* [KJP PWN, źródło: *Kordian i cham*, kanał: książka]⁴⁵.
- (18) *Dlatego też wcześniejsza książka interpretująca przepowiednie Mistrza nie była zbyt dokładna i wymaga obecnie nowych uzupełnień tudzież poprawek* [KJP PWN, źródło: *Przekrój*, kanał: prasa].
- (19) *Korzystanie z katalogu ułatwia niezmiernie indeks nazw geograficznych (blisko 1100 haseł) – zgodny z istniejącym obecnie podziałem administracyjnym, co ma spore znaczenie dla praktyków, tudzież indeks rzeczowy, zawierający prawie 260 haseł, którego nie było w tomie pierwszym* [KJP PWN, źródło: *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, kanał: prasa].
- (20) *Tym niecierpliwiej po owym wieczorze oczekiwał zakończenia swej misji tudzież chwili wyjazdu ze stolicy* [KJP PWN, źródło: *Kordian i cham*, kanał: książka].
- (21) *Art. 382. § 3. W celu wykonania powyższych czynności rada nadzorcza może przeglądać każdy dział czynności spółki, żądać od zarządu i pracowników spółki sprawozdań i wyjaśnień, dokonywać rewizji majątku, tudzież sprawdzać księgi i dokumenty* [KJP PWN, źródło: *Kodeks Handlowy*, kanał: książka].
- (22) *Drapieżne są niektóre rośliny tudzież euglenoidy* [KJP PWN, źródło: *W kraju niewiernych*, kanał: książka].
- (23) *Miał też pancierz – z każdej strony/ Mnóstwem igieł najeżony,/ Nadto miecz za stali twardej,/ Tarczę tudzież halabardę* [KJP PWN, źródło: *Baśnie i poematy*, kanał: książka].
- (24) *Z Kisielem spotykaliśmy się w stołowce literatów na Foksal tudzież piliśmy u mnie w domu przy alei Niepodległości* [KJP PWN, źródło: *Abecadło Miłosza*, kanał: książka].
- (25) *Z jego skupionej twarzy ostro występował długi, mięsisty nos tudzież starannie zaczesane, rude faworyty* [KJP PWN, źródło: *Kordian i cham*, kanał: książka].
- (26) *... przygarbiona staruszka o kulach usiłowała wciągnąć po schodach wypchany wózek z zakupami [...]. Widząc jej bezowocne starania, zaproponowałem (kulturalnie) pomoc przy wniesieniu, tudzież wciągnięciu owego*

⁴⁵ Korpus Języka Polskiego PWN (KJP PWN), URL: <https://sjp.pwn.pl/korpus>.

ładunku. Staruszka zdecydowanie odmówiła (niekulturalnie) [KJP PWN, źródło: *Matropol*, kanał: prasa].

- (27) ... *poznałem kolegę Bolka z filozofii, Tadeusza Juliusza Krońskiego. Bolek, który ze szkoły wyniósł znajomość greki i czytał Platona, tudzież zaciekle dyskutował z Witkacym podczas swoich pobytów w sanatorium przeciwgruźliczym w Zakopanem, oniemiał mnie swoją erudycją...* [KJP PWN, źródło: *Abecadło Miłosza*, kanał: książka].

Spotyka się także takie przykłady, w których wyraz *tudzież* rozpoczyna zdanie⁴⁶. W *Narodowym Korpusie Języka Polskiego* znajdziemy, że tak użyte *tudzież* jest także uznawane za spójnik. Taka, można powiedzieć, autorska interpunkcja przyczynia się do innej dynamiki tekstu, czy też do lepszego wyakcentowania tego, co ma nastąpić po słowie *tudzież*.

- (28) *Wybierałem więc pobożne traktaty różnych religii, chrześcijańskich i niechrześcijańskich, pisma św. Augustyna i Emanuela Swedenborga, Zohar i inne części kabaly, żywoty osób świętobliwych. Tudzież filozofię, jeżeli była dostatecznie pobożna* [KJP PWN, źródło: *Abecadło Miłosza*, kanał: książka].
- (29) *I skończcie z tą paniusią [...]. Tudzież nadużywaniem słów powszechnie za plugawe uważanych* [NKJP, źródło: *Smoczy pazur*, kanał: książka]⁴⁷.
- (30) *Oczywiście, że bywał mądrzejszy od wielkich i uznanych. Uważano go za błazna. Tudzież za pijaka. I narkomana* [NKJP, źródło: *O obrotach losów i ciał*, kanał: książka].
- (31) *Na pewno jednak nie goniło Was stado gęsi albo rozeźlony kozioł. Tudzież nie przewróciła Was w największą kałużę maciora swobodnie biegnąca po zagrodzie* [NKJP, źródło: *Gazeta Ubezpieczeniowa*, kanał: prasa].

W wybranych przykładach zastąpię wyraz *tudzież* przez wyraz *i*, aby zobaczyć, czy nie ulegnie zmianie znaczenie całego wyrażenia. W przykładach podany w nawiasie numer odpowiada numerowi przykładu, a apostrof sygnalizuje powyżej zaznaczoną modyfikację.

- (17') *Że żołnierz otrzymywał regularnie chleb, wino i mięso i (oraz) sześć soldów na każdy dzień żołdu.*

⁴⁶ Jadwiga Wajszczuk, kreśląc różnice pomiędzy spójnikami: *i*, *oraz*, *tudzież*, zaznaczyła, że *tudzież* i *oraz* nie mogą rozpoczynać zdania. Por. J. Wajszczuk, *System znaczeń...*, dz. cyt., s. 292. Pisałam o tym, przedstawiając różnice między wspomnianymi spójnikami.

⁴⁷ *Narodowy Korpus Języka Polskiego* (NKJP), URL: <http://nkjp.pl>.

- (19') *Korzystanie z katalogu ułatwia niezmiernie indeks nazw geograficznych (blisko 1100 haseł) – zgodny z istniejącym obecnie podziałem administracyjnym, co ma spore znaczenie dla praktyków, i indeks rzeczowy, zawierający prawie 260 haseł, którego nie było w tomie pierwszym.*
- (20') *Tym niecierpliwiej po owym wieczorze oczekiwał zakończenia swej misji i chwili wyjazdu ze stolicy.*
- (21') *Art. 382. § 3. W celu wykonania powyższych czynności rada nadzorcza może przeglądać każdy dział czynności spółki, żądać od zarządu i pracowników spółki sprawozdań i wyjaśnień, dokonywać rewizji majątku i sprawdzać księgi i dokumenty.*
- (22') *Drapieżne są niektóre rośliny i euglenoidy.*
- (28') *Wybierałem więc pobożne traktaty różnych religii, chrześcijańskich i niechrześcijańskich, pisma św. Augustyna i Emanuela Swedenborga, Zohar i inne części kabały, żywoty osób świętobliwych. I filozofię, jeżeli była dostatecznie pobożna.*

W powyższych przykładach zamiana wyrazu *tudzież* na *i* nie wpłynęła na zmianę znaczenia wyrażenia pierwotnego. Jednak są takie przykłady, w których taka zamiana nie jest obojętna dla ich znaczenia. Rozważę teraz takie właśnie wyrażenia.

- (26) ... *przygarbiona staruszka o kulach usiłowała wciągnąć po schodach wypchany wózek z zakupami [...]. Widząc jej bezowocne starania, zaproponowałem (kulturalnie) pomoc przy wniesieniu, *tudzież* wciągnięciu owego ładunku. Staruszka zdecydowanie odmówiła (niekulturalnie)* [KJP PWN, źródło: *Matropol*, kanał: prasa].

W tym przykładzie nie można zastąpić bez zmiany znaczenia *tudzież* przez *i*, gdyż albo się coś wnosi, albo wciąga. Można natomiast zastąpić wyraz *tudzież* przez wyraz wyrażający alternatywę np.: *albo* (*albo...*, *albo*).

Widząc jej bezowocne starania, zaproponowałem (kulturalnie) pomoc (albo) przy wniesieniu, albo wciągnięciu owego ładunku. Staruszka zdecydowanie odmówiła (niekulturalnie).

- (32) *Zwróćmy uwagę na to, jak rozkładały się mecze domowe i ich liczba w weekendy oraz dni robocze. Średnio, większość drużyn rozegrała siedem*

*bądź osiem spotkań u siebie w weekend i osiem tudzież siedem pojedynków w dni robocze*⁴⁸.

W tym wypadku zastąpienie słowa *tudzież* przez *i*, bez zmiany znaczenia całego wyrażenia, nie jest możliwe. Wyraz *tudzież* można zastąpić wyrażeniem *albo...*, *albo...*, czyli charakterystycznym dla alternatywy rozłącznej, gdyż albo się rozgrywa osiem, albo siedem pojedynków, czyli możemy wybrać dokładnie jedną z dwóch możliwości: *Średnio, większość drużyn rozegrała siedem bądź osiem spotkań u siebie w weekend i (albo) osiem albo siedem pojedynków w dni robocze*.

(33) *Można do nas przyjść z własnym leżakiem tudzież z dmuchaną sofą...*⁴⁹.

Jest to fragment wypowiedzi dotyczącej plenerowej projekcji filmowej, jaką było kino na łózkach. Ze względu na to, że amatorów oglądania filmów „w poziomie” było tak dużo, że organizatorzy nie mogli zapewnić wszystkim miejsc leżących, a impreza miała być cykliczna, został wystosowany ów apel. Apel, że *można do nas przyjść z własnym leżakiem lub z dmuchaną sofą*, czyli aby kto może przyniósł co najmniej jedną z rzeczy: własny leżak lub dmuchaną sofę. Zastąpienie słowa *tudzież* przez *i* zmieniłoby znaczenie całego wyrażenia, gdyż wówczas trzeba by było przynieść zarówno leżak, jak i dmuchaną sofę.

Z podobną sytuacją, czyli taką, w której słowo *tudzież* jest użyte jako spójnik alternatywy, mamy do czynienia także choćby w poniższych przykładach. Zastąpienie w nich wyrazu *tudzież* przez *lub* czy *albo* (*albo...*, *albo...*) nie zmienia znaczenia danego wyrażenia. W poniższych przykładach możliwą modyfikację oznaczyłam następująco: *tudzież/lub*, *tudzież/albo*. W ostatnim przykładzie ze względu na możliwość wystąpienia zwielokrotnionego *albo* ujęłam je w nawias.

(34) *W praktyce wygląda to tak, że jeśli otrzymujemy wniosek o zmianę oznakowania, czy to z policji, czy to od władz lokalnych, tudzież/lub osób prywatnych i uważamy go za zasadny, sporządzamy projekt zmiany organizacji ruchu i przesyłamy do zatwierdzenia przez Urząd Marszałkowski*⁵⁰.

⁴⁸ <http://www.volleycafe.pl/sroda-piatek-czy-niedziela-kiedy-z-kim-grac-zapelnic-hale/>, (dostęp: 27.07.2017).

⁴⁹ <http://m.radiogdansk.pl/wiadomosci/item/62911-kino-na-lozkach-w-gdansk-u-frekwencja-przerosla-najsmielsze-oczekiwania-organizatorow>, (dostęp: 27.07.2017).

⁵⁰ <https://www.nowiny.pl/103196-za-duzo-znakow-kierowcy-sie-gubia.html>, (dostęp: 18.07.2017).

- (35) *Jeśli pomyślelibyście, że tym razem warto dotrzeć tam samochodem tudzież/albo wynająć auto na miejscu w wypożyczalni, warto zapoznać się z tym artykułem*⁵¹.
- (36) *Padła propozycja żeby sei spotkać (albo) w zblizajaca sie sobote, tudzież/ albo piątek. Jesli sobota, ja dysponuje czasem w godzinach 17.30–19.30. Piątek mam cały wolny [...]*⁵².

W powyższych przykładach wyraz *tudzież* jest synonimiczny z wyrazami *lub* i *albo* (*albo...*, *albo...*). Wyrazy te są w logice odpowiednikami funktorów alternatywy – *lub* dla alternatywy zwykłej, natomiast *albo* (*albo...*, *albo...*) dla alternatywy rozłącznej. Jednak takie użycie słowa *tudzież* nie jest uważane za poprawne przez językoznawców⁵³.

Dla porządku dodam jeszcze następującą uwagę: zarówno w przykładach normatywnych, jak i nienormatywnych pojawia się spójnik *tudzież* będący funktorem nazwotwórczym, co ilustrują poniższe przykłady:

- (37) *Kodeks karzący z 1818 roku „włóczęgostwo tudzież żebractwo”, brak mieszkania i obranego sposobu życia traktował jako wykroczenie karalne krótkoterminowym pobytem w Domu Poprawy, jak wówczas określano lżejsze więzienie* [KJP PWN, źródło: *Detektyw*, kanał: prasa].
- (38) *Wszyscy laureaci tudzież osoby towarzyszące zaproszeni są na bankiet*⁵⁴.
- (39) *Wiele lat spędzonych na wyspie, czyli na kampusie, gdzie odkryłem swój nowy talent wykładowcy. Tudzież honory i nagrody, których, twierdzę, nie zebrałbym, gdybym został w Europie* [KJP PWN, źródło: *Abecadło Miłosa*, kanał: książka].

⁵¹ <http://mojafirma.infor.pl/moto/auto-w-podrozy/przepisy-drogowe-w-europie/281576,Jakie-przepisy-obowiazuja-w-Grecji.html>, (dostęp: 19.07.2017).

⁵² nk.pl/>...>V Liceum Ogólnokształcące>Klasa C 1997 – 2001>Forum, (dostęp: 16.08.2017). Zachowano pisownię oryginalną.

⁵³ Jan Miodek poucza, że nie można używać *tudzież* jako *lub* czy *albo*. Por. <https://vod.tvp.pl/slownik-polskopolski,co-znaczy-slowo-tudziez-odc-133,6708528>, (dostęp: 19.07.2017).

⁵⁴ E. Derań, T. Nowak, E. Polański, *Słownik języka polskiego z frazeologizmami i przysłowiami*, red. E. Polański, Warszawa 2012, s. 438; E. Polański, T. Nowak, M. Szopa, *Słownik języka polskiego*, Katowice 2004, s. 571.

Zmiana znaczenia wyrazu *tudzież*

Kiedy przegląda się słowniki języka polskiego wydane przed słownikiem zredagowanym przez Witolda Doroszewskiego, można zauważyć, że słowo *tudzież* dawniej było opisywane nie tylko jako spójnik, lecz także jako przysłówek.

W słowniku Samuela Bogumiła Lindego z 1859 roku znajdziemy dwa znaczenia słowa *tudzież*: przysłówek oraz spójnik. Przysłówkowe *tudzież* jest synonimiczne z wyrażeniami: „blisko, bliźniutko, zaraz, natychmiast”⁵⁵. Przykłady: „Kto u ciebie będzie co robił, tudzież mu zapłać, a płaca najemnika twego żadnym sposobem niechaj u ciebie nie zostaje. [...] Swarno z Litwą zabieży naszym, i tudzież od naszych się położy. [...] Nowinę przyniesiono, nieprzyjaciele już są tudzież. [...] Jezus przemówił do ślepego: przejrzyj! I tudzież przejrzał”⁵⁶.

W *Słowniku wileńskim* także znajdziemy przysłówkowe *tudzież*, które ma takie same synonimy jak w słowniku Lindego, przy czym rozdziela on znaczenia na *tuż* i *blisko* (w oryginale: *blisko*) oraz *zaraz* i *natychmiast*. Przykłady ilustrujące użycie takiego *tudzież* są takie jak w poprzednio omawianym słowniku. Pojawiła się tu uwaga dotycząca kwalifikatora przysłówkowego *tudzież*, a mianowicie, że jest przestarzały⁵⁷.

W *Słowniku warszawskim* synonimy dla przysłówkowego *tudzież* zostają podzielone na dwie grupy. Pierwsza: *zaraz, natychmiast, naprędce, na poczekaniu* z przykładami: „Kto u ciebie będzie co robił, tudzież mu zapłać, a płaca najemnika twego żadnym sposobem niechaj u ciebie nie zostaje. [...] Jezus przemówił do ślepego: przejrzyj! I tudzież przejrzał”⁵⁸. Druga: *tuż, bliźniutko* z przykładami: „Swarno z Litwą zabieży naszym i tudzież od naszych się położy. Nowinę przyniesiono: nieprzyjaciele już są tudzież [...]”⁵⁹.

W *Słowniku staropolskim*, który ukazał się ok. 1920 roku, znajdziemy tylko *tudzież* przysłówkowe o synonimach *tuż, zaraz, od ręki*. Z przykładami: „nie-

⁵⁵ M.S. B. Linde, *Słownik języka polskiego*, t. 5: R–T, Lwów 1859, s. 738. Jest to wydanie drugie tegoż słownika, które w porównaniu do pierwszego, które ukazało się w latach 1807–1814 w Warszawie, jest „poprawne i pomnożone”, o czym dowiadujemy się ze strony tytułowej.

⁵⁶ M.S. B. Linde, *Słownik języka polskiego*, t. 5, dz. cyt., s. 738.

⁵⁷ Por. *Słownik języka polskiego*, cz. II: P–Z, Wilno 1856, s. 1732.

⁵⁸ J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, *Słownik języka polskiego*, t. 7: T–Y, Warszawa 1919, s. 164.

⁵⁹ Tamże.

przyjaciel jest już *tudzież*; kto zarobił, *tudzież* mu zapłać⁶⁰. Oraz uwagą, że wyrażenie: *tudzież za nią* jest równoważne wyrażeniu: *w też tropy*.

W *Słowniku ilustrowanym języka polskiego*, którego drugi tom ukazał się w 1929 roku, autor podaje następujące synonimy dla *tudzież* przysłówkowego: *tuż blisko, bliżuteńko, zaraz w tej chwili, natychmiast*⁶¹.

Powyższe słowniki jako drugie znaczenie podawały znaczenie spójnikowe dla *tudzież*. I tak w słowniku Lindego znajdziemy tylko wyrażenia synonimiczne dla interesującego nas wyrazu: *i przy tym, także, nad to, prócz tego*⁶². W *Słowniku wileńskim* mamy synonimy: *i przy tém, także, nadto, prócz tego, oraz* i przykład: „Ale króla samego przy życiu zostawił, *Tudzież* starosty, *tudzież* półkownicy zbawił”⁶³. *Słownik warszawski* podaje synonimy: *przytym, także, nadto, oraz, prócz tego, do tego* oraz przykład taki jaki podałam powyżej⁶⁴. Natomiast w *Słowniku ilustrowanym* znajdziemy tylko zbiór synonimów: *i, a także, nadto, a zarazem, prócz tego, oraz, jako też*⁶⁵.

W słowniku Doroszewskiego nie znajdujemy już przysłówkowego *tudzież*.

We współczesnych słownikach języka polskiego znajdziemy, że wyrazami synonimicznymi z *tudzież* są przede wszystkim: *i, oraz, a także*. Bez problemu jednak można wskazać przykłady, w których słowo *tudzież* będzie użyte jako synonim *lub* bądź *albo*, co zostało pokazane powyżej.

Uwaga o komutatywności

Zasadnym jest postawienie pytania o zachowanie właściwości przemienności w wyrażeniach zawierających spójnik *tudzież*, gdyż własność ta jest charakterystyczna zarówno dla funktora koniunkcji, jak i alternatywy w logice. Przyjrzyć się w tym celu czterem wybranym przykładom, gdzie zdania oznaczone dodatkowo literą *k* są komutatywnym przekształceniem zdań bez litery *k*.

(1) *Miał dwie wioski tudzież na wpół zrujnowany dworek pod Garwolinem*⁶⁶.

⁶⁰ M. Arcta *Słownik staropolski*, op. A. Krasnowolski i W. Niedźwiedzki, Warszawa [1920], s. 651.

⁶¹ M. Arct, *Słownik ilustrowany języka polskiego*, t. 2, 1929, s. 945.

⁶² M.S. B. Linde, *Słownik języka polskiego*, t. 5, dz. cyt., s. 738.

⁶³ *Słownik języka polskiego*, cz. II: P–Z, dz. cyt., s. 1732.

⁶⁴ J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, *Słownik języka polskiego*, t. 7: T–Y, dz. cyt., s. 164.

⁶⁵ M. Arct, *Słownik ilustrowany języka polskiego*, t. 2, 1929, s. 945.

⁶⁶ *Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*, dz. cyt., s. 1206; taki sam przykład w: *Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN*, dz. cyt., s. 1072.

W przykładzie powyższym zamiana miejscami zdań, które łączy spójnik *tudzież* wydaje się pozostawać bez wpływu na zmianę znaczenia całego wyrażenia:

(1k) *Miał na wpół zrujnowany dworek pod Garwolinem tudzież dwie wioski.*

Podobną sytuację mamy w kolejnych dwóch przykładach, gdzie także po zamianie miejscami zdań nie następuje zmiana znaczenia wyrażen pierwotnych:

(33) *Można do nas przyjść z własnym leżakiem tudzież z dmuchaną sofą...⁶⁷.*

(33k) *Można do nas przyjść z dmuchaną sofą tudzież z własnym leżakiem.*

(22) *Drapieżne są niektóre rośliny tudzież euglenoidy* [KJP PWN, źródło: *W kraju niewiernych*, kanał: książka].

(22k) *Drapieżne są euglenoidy tudzież niektóre rośliny.*

Jednak w języku naturalnym panuje pewien porządek, dotyczący kolejności wypowiedzianych zdań. To, co pierwsze, wydaje się w jakiś sposób ważniejsze, może nawet i bardziej prawdopodobne. Stąd chyba nie można mówić o całkowicie neutralnym przekształceniu komutatywnym. W przykładzie czwartym zaś jest wyraźny brak przemienności spowodowany pewnym występującym tu porządkiem czasowym: *wpierw robiliśmy to, a potem tamto.*

(24) *Z Kisiem spotykaliśmy się w stołówce literatów na Foksal tudzież piliśmy u mnie w domu przy alei Niepodległości⁶⁸.*

(24k) *Z Kisiem piliśmy u mnie w domu przy alei Niepodległości tudzież spotykaliśmy się w stołówce literatów na Foksal.*

Uwaga o interpunkcji

Na koniec wspomnę, że pojawia się zauważalny problem interpunkcyjny związany z wyrazem *tudzież*, co wyraźnie pokazują następujące przykłady:

Zaproszono ją, tudzież jej dzieci⁶⁹.

Zaproszono rodzinę tudzież najbliższych przyjaciół⁷⁰.

⁶⁷ <http://m.radiogdansk.pl/wiadomosci/item/62911-kino-na-lozkach-w-gdansk-frekwencja-przerosla-najsmielsze-oczekiwania-organizatorow>, (dostęp: 27.07.2017).

⁶⁸ Cz. Miłosz, *Abecadło Miłosa*, 1997, za: <https://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/tudziez;546,1;22539.html>, (dostęp: 17.07.2017).

⁶⁹ *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 4: R–V, dz. cyt., s. 901.

⁷⁰ *Ilustrowany słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 1999, s. 948.

Zaproszono ją, *tudzież* jej przyjaciół⁷¹.

Zaproszono ją *tudzież* jej przyjaciół⁷².

W *Uniwersalnym słowniku języka polskiego* pod red. Stanisława Dubisza przeczytamy, że „przed *tudzież* stawia się przecinek”⁷³. Jerzy Podracki w *Słowniku interpunkcyjnym języka polskiego z zasadami przestankowania* pisze o *tudzież*, że „w zasadzie nie stawia się przed nim przecinka”⁷⁴, ale są wyjątki, bo jeżeli „*tudzież* tworzy zdanie bądź grupę wyrazów o charakterze dopowiedzenia, można przed nim postawić przecinek”⁷⁵ tak jak jest w przykładzie: „Zaproszono ją, *tudzież* jej przyjaciół”⁷⁶, który cytuje ów słownik.

Podsumowanie

Wyraz *tudzież* przez leksykografów jest opisywany jako spójnik o synonimicznym znaczeniu: *i, oraz, a także*. Wyraz ten nadaje się na odpowiednik funktora koniunkcji w logice. Jednak bez problemu można wskazać przykłady, w których *tudzież* jest używany w znaczeniu *lub* bądź *albo*, są to jednak niepoprawne użycia tego wyrazu. W takich użyciach wyraz *tudzież* byłby odpowiednikiem funktora alternatywy (zwykłej albo rozłącznej).

Bibliografia

Arct M., *Słownik ilustrowany języka polskiego*, t. 2, 1929.

Baniewicz A., *Smoczy pazur*, Warszawa 2003, za: <http://nkjp.pl/poliqarp/nkjp300/query/3/>, (dostęp: 20.07.2017).

Bańko M., Krajewska M., *Słownik wyrazów kłopotliwych*, Warszawa 1994.

⁷¹ *Słownik języka polskiego PWN*, red. M. Szymczak, t. R–Z, Warszawa 1992, s. 552.

⁷² *Słownik języka polskiego PWN*, red. M. Szymczak, t. R–Z, Warszawa 1995, s. 511.

⁷³ *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 4: R–V, dz. cyt., s. 901; *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN*, red. S. Dubisz, t. T–Z, Warszawa 2006, s. 154.

⁷⁴ J. Podracki, *Słownik interpunkcyjny języka polskiego z zasadami przestankowania*, Warszawa 1998, s. 236.

⁷⁵ Tamże, s. 237.

⁷⁶ *Słownik języka polskiego PWN*, red. M. Szymczak, t. R–Z, Warszawa 1992, s. 552.

- Brzechwa J., *Baśnie i poematy*, 1945-48, za: <https://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/tudziez;57,1;2462.html>, (dostęp: 17.07.2017).
- Dąbrówka A., Geller E., Turczyn R., *Słownik synonimów*, Warszawa 1993.
- Detektyw*, nr 1(149), Warszawa 1999, za: <https://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/tudziez;213,1;12590.html>, (dostęp: 17.07.2017).
- Derań E., Nowak T., Polański E., *Słownik języka polskiego z frazeologizmami i przysłowiami*, red. E. Polański, Warszawa 2012.
- Dukaj J., *W kraju niewiernych*, 2003, za: <https://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/tudziez;109,1;29761.html>, (dostęp: 17.07.2017).
- Dunaj B., *Język polski. Współczesny słownik języka polskiego*, t. O-Ż, Warszawa 2007.
- <http://m.radiogdansk.pl/wiadomosci/item/62911-kino-na-lozkach-w-gdanskufrekwencja-przerosla-najsmielsze-oczekiwania-organizatorow>, (dostęp: 27.07.2017).
- <http://mojafirma.infor.pl/moto/auto-w-podrozy/przepisy-drogowe-w-europie/281576,Jakie-przepisy-obowiazuja-w-Grecji.html>, (dostęp: 19.07.2017).
- <http://www.volleycafe.pl/sroda-piatek-czy-niedziela-kiedy-z-kim-grac-zapelnic-hale/>, (dostęp: 27.07.2017).
- <https://vod.tvp.pl/slownik-polskopolski,co-znaczy-slowo-tudziez-odc-133,6708528>, (dostęp: 19.07.2017).
- <https://www.nowiny.pl/103196-za-duzo-znakow-kierowcy-się-gubia.html>, (dostęp: 18.07.2017).
- Kurzowa Z., *Ilustrowany słownik podstawowy języka polskiego wraz z indeksem pojęciowym wyrazów i ich znaczeń*, indeks pojęciowy opr. J. Winiarska, Kraków 1999.
- Ilustrowany słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 2004.
- Ilustrowany słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 1999.
- Inny słownik języka polskiego PWN*, red. M. Bańko, t. P-Ż, , Warszawa 2000.
- Jadacka H., *Spójnik w: Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*, red. A. Markowski, Warszawa 2004.
- Język polski. Poradnik Profesora Andrzeja Markowskiego*, Warszawa 2003.
- Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W., *Słownik języka polskiego*, t. 7: T-Y, Warszawa 1919.

- Komar M., *O obrotach losów i ciał*, Warszawa 1998, za: <http://nkjp.pl/poliqarp/nkjp300/query/12/>, (dostęp: 20.07.2017).
- Kruczkowski L., *Kordian i cham*, 1979, za: <https://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/tudziez;75,1;10465.html>, (dostęp: 13.07.2017); <https://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/tudziez;75,1;18998.html>, (dostęp: 17.07.2017); <https://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/tudziez;75,1;14877.html>, (dostęp: 17.07.2017).
- Kurzowa Z., Kubisz-Mędrala Z., Skarżyńska M., Winiarska J., *Słownik synonimów*, Warszawa 2015.
- Kustorz-Zgorzelec H., *Głos głębokiej prowincji*, *Gazeta Ubezpieczeniowa*, 2002.10.22, za: <http://nkjp.pl/poliqarp/nkjp300/query/55/>, (dostęp: 20.07.2017).
- Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, nr 1, Warszawa 1980, za: <https://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/tudziez;1822,1;812.html>, (dostęp: 17.07.2017).
- Linde M.S. B., *Słownik języka polskiego*, t. 5: R-T, Lwów 1859.
- M. Arcta Słownik staropolski*, op. A. Krasnowolski i W. Niedźwiedzki, Warszawa [1920].
- Mały słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 1993.
- Metropol*, 04.06, Warszawa 2001, za: <https://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/tudziez;1072,1;7149.html>, (dostęp: 17.07.2017).
- Miłosz Cz., *Abecadło Miłosa*, 1997, za: <https://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/Tudziez;546,1;34686.html>, (dostęp: 17. 07. 2017); <https://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/tudziez;546,1;22539.html>, (dostęp: 17.07.2017); <https://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/tudziez;546,1;30271.html>, (dostęp: 20.01.2018); <https://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/Tudziez;546,1;13515.html>, (dostęp: 20.07.2017).
- Miodek J., *Słownik ojczyny polszczyzny*, Wrocław 2002.
- nkjp.pl>...>V Liceum Ogólnokształcące>Klasa C 1997 – 2001>Forum, (dostęp: 16.08.2017).
- Nowy słownik języka polskiego PWN*, red. E. Sobol, Warszawa 2002.
- Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN*, red. A. Markowski, Warszawa 1999.
- Podracki J., *Słownik interpunkcyjny języka polskiego z zasadami przestankowania*, Warszawa 1998.
- Polański E., Nowak T., Szopa M., *Słownik języka polskiego*, Katowice 2004.
- Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, red. H. Zgólkowa, t. 43: tłum-uczłowieczyć, Poznań 2003.
- Przekrój*, nr 28, Kraków 1995, za: <https://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/tudziez;1731,1;6047.html>, (dostęp:17.07.2017).

- Sejm RP, *Kodeks Handlowy*, 1934, za: <https://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/tudziez;744,1;17561.html>, (dostęp: 17.07.2017).
- Słownik języka polskiego*, część II: P-Z, Wilno 1856.
- Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. 9: T-Wywf, Warszawa 1967.
- Słownik języka polskiego PWN*, red. M. Szymczak, t: R-Z, Warszawa 1995.
- Słownik języka polskiego PWN*, red. M. Szymczak, t. R-Z, Warszawa 1992.
- Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, URL: <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/tudziez;5509459.html>, (dostęp: 12.07.2017).
- Słownik języka polskiego PWN*, URL: <http://sjp.pwn.pl/szukaj/tudziez.html>, (dostęp: 12.07.2017).
- Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów*, red. J. Bralczyk, Warszawa 2005.
- Słownik współczesnego języka polskiego*, t. II: p-żyzny, Warszawa 1998.
- Słownik wyrazów bliskoznacznych PWN*, op. L. Wiśniakowska, Warszawa 2006.
- Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, t. 4: R-V, Warszawa 2003.
- Uniwersalny słownik języka polskiego PWN*, red. S. Dubisz, t. T-Ż, Warszawa 2006.
- Wajszczuk J., *System znaczeń w obszarze spójników polskich: wprowadzenie do opisu*, Warszawa 1997.
- Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*, red. A. Markowski, Warszawa 2008.
- Zgółkowa Z., *Podstawowy słownik języka polskiego z zarysem gramatyki polskiej*, Poznań 2008.

Streszczenie

Poszukując najlepszych odpowiedników z języka naturalnego dla funkcyjnych logicznych swoją uwagę zwróciłam na spójnik *tudzież*. Jego normatywnymi synonimami są: *i*, *oraz*, *a także*. Spójnik *tudzież* nadaje się na odpowiednik funkcyjnego koniunkcyjnego w logice. Jednak można wskazać także przykłady z różnych tekstów, w których *tudzież* jest używany w znaczeniu: *lub*, *albo*. W tych niepoprawnych użyciach *tudzież* jest odpowiednikiem zarówno alternatywy zwykłej jak i rozłącznej.

Słowa kluczowe: spójnik *tudzież*, koniunkcja, alternatywa zwykła, alternatywa rozłączna

Summary

The Connective “tudzież” in Polish – an Equivalent of Formal Logic Functors

Looking for the best natural language equivalents to various functors in logic, I turned my attention to the Polish connective “tudzież” (equivalent to “as well as” in English). Its normative synonyms are “i”, “oraz”, “a także” (equivalent to “and” or “also” in English). The Polish connective “tudzież” may be a suitable equivalent to the functor of conjunction in logic. However, one can also point out examples in various texts in which “tudzież” is used, meaning “lub”, “albo” (equivalents to the inclusive and exclusive “or” in English). Incorrectly used in this way, “tudzież” is the equivalent of both inclusive and exclusive disjunction.

Keywords: “tudzież” connective, conjunction, inclusive disjunction, exclusive disjunction